

ПАТРИМОНИУМ.МК PATRIMONIUM.MK
Списание за културното наследство PERIODICAL FOR CULTURAL HERITAGE
- споменици, реставрација, музеи - - MONUMENTS, RESTORATION, MUSEUMS -
Година 15, број 20 / 2022 Year 15, N° 20 / 2022



Уредник *Editor*
Дарко Николовски Darko Nikolovski

Редакциски одбор: *Editorial board:*
Иван К. Заров Ivan K. Zarov
Марула Николовска Marula Nikolovska
Мирјана М. Машниќ Mirjana M. Mašnić
Роберт Петковски Robert Petkovski
Елизабета Касапова Elizabeta Kasapova

International Editorial board:
Smiljka Gabelić (Belgrade)
Ioannis Sisiou (Kastoria)
Ivanka Gergova (Sofia)
Marina-Ileana Sabados (Bucharest)
Mihail Butirski (Moscow)
Jancarkova Julie (Prague)

Издавањето на ова списание го помогна The publishing was supported by

Република Северна Македонија
Министерство за култура



Republika e Maqedonisë së Veriut
Ministria e Kulturës

ПАТРИМОНИУМ.МК PATRIMONIUM.MK

Списание за културното наследство
- споменици, реставрација, музеи -
Година 15, број 20 / 2022

PERIODICAL FOR CULTURAL HERITAGE
- MONUMENTS, RESTORATION, MUSEUMS -
Year 15, № 20 / 2022



КАЛАМУС CALAMUS

Скопје 2022 Skopje 2022

СОДРЖИНА CONTENTS

<i>Гоце НАУМОВ, Јасмина ГУЛЕВСКА, Марчин ПШИБИЛА, Александар МИТКОСКИ, Христијан ТАЛЕВСКИ, Кристина ПЕНЕЗИЌ, Хуан ГИБАЈА, Амалиа САБАНОВ, Феран АНТОЛИН, Раул СОТЕРАС, Еда АНДОНИ и Анета ФИДАНОСКА</i>	<i>Goce NAUMOV, Jasmina GULEVSKA, Marcin PRZYBYŁA, Aleksandar MITKOSKI, Hristijan TALEVSKI, Kristina PENEZIĆ, Juan GIBAJA, Amalia SABANOV, Ferran ANTOLÍN, Raul SOTĚRAS, Eda ANDONI and Aneta FIDANOSKA</i>
НОВИ СОЗНАНИЈА ЗА ПОЧЕТОКОТ НА НЕОЛИТОТ ВО МАКЕДОНИЈА: РЕЗУЛТАТИ ОД МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ ВО 2022 ГОДИНА НА АРХЕОЛОШКИОТ ЛОКАЛИТЕТ ВЛАХО КАЈ ЖИВОЈНО (ПЕЛАГОНИЈА)	NEW OBSERVATIONS ON THE BEGINNING OF THE NEOLITHIC IN MACEDONIA: RESULTS FROM THE MULTIDISCIPLINARY RESEARCH IN 2022 OF THE ARCHAEOLOGICAL SITE VLAHO AT ŽIVOJNO (PELAGONIA)
[11]	[34]
<i>Гоце НАУМОВ и Јасмина ГУЛЕВСКА</i>	<i>Goce NAUMOV and Jasmina GULEVSKA</i>
АРХЕОЛОШКИ ЛОКАЛИТЕТ ПРЕКОП КАЈ АСАМАТИ: ПРЕДИСТОРИСКА НАСЕЛБА НА БРЕГОТ НА ПРЕСПАНСКОТО ЕЗЕРО	ARCHAEOLOGICAL SITE OF VLAHO AT ASAMATI: PREHISTORIC SETTLEMENT ON THE LAKE PRESPA COAST
[35]	[48]
<i>Игор ТОЛЕВСКИ</i>	<i>Igor TOLEVSKI</i>
КАРАКТЕРИСТИЧНА НЕОЛИТСКА ЛОКАЛНА ФОРМА НА КЕРАМИЧКИ САДОВИ	CHARACTERISTIC NEOLITHIC LOCAL FORMS FOR POTTERY VESSELS
[49]	[68]
<i>Јане КЛЕКОВСКИ</i>	<i>Yane KLEKOVSKI</i>
ПРВИЧНИ СОЗНАНИЈА ОД ЗАШТИТНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ НА НЕКРОПОЛАТА ОД РИМСКО И СРЕДНОВЕКОВНО ВРЕМЕ НА ЛОК. „ГРОБИШТА“, С. РАЕЦ, КАВАДАРЦИ	FIRST KNOWLAGE FROM THE PROTECTION RESEARCH ON THE NECROPOLIS FROM ROMAN AND MIDDLE AGES ON THE SITE “GROBIŠTA”, VILLAGE RAEC NEAR KAVADARCI
[69]	[80]
<i>Викторија СОКОЛОВСКА</i>	<i>Viktorija SOKOLOVSKA</i>
ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈАТА НА ПАЈОНИЈА И АНТИЧКА МАКЕДОНИЈА ПРЕДЛОЗИ И ПОТВРДИ ЕPILOG	CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF PAEONIA AND ANCIENT MACEDONIA PROPOSITIONS AND CONCLUSIONS
[81]	[104]
<i>Игор ЕФТИМОВСКИ</i>	<i>Igor EFTIMOVSKI</i>
ОПШТ ОСВРТ ВРЗ СОЦИО-ЕКОНОМСКИТЕ ОДНОСИ ВО ОХРИДСКО-ПРЕСПАНСКО-МАЛИЧКИОТ РЕГИОН ВО I МИЛЕНИУМ П.Н.Е. СОГЛЕДАНИ ПРЕКУ ПОГРЕБНИТЕ ФОРМИ	GENERAL OVERVIEW OF THE SOCIO-ECONOMIC RELATIONS IN THE OHRID-PRESPA-MALIQ REGION DURING THE 1ST MILLENNIUM BCE OBSERVED THROUGH THE FUNERARY FORMS
[105]	[128]
<i>Владимир МИЛАНОВСКИ</i>	<i>Vladimir MILANOVSKI</i>
СЕВЕРОЗАПАДНА ПЕЛАГОНИЈА И ПРОСТОРОТ НА МАНАСТИРОТ СВЕТО ПРЕОБРАЖЕНИЕ - ЗРЗЕ ВО РАНАТА АНТИКА	EARLY ANTIQUITY IN THE ZRZE MONASTERY - HOLY TRANSFIGURATION ANOTHER UNKNOWN ANCIENT UPPER MACEDONIAN SETTLEMENT
[129]	[138]

- Роберт ПЕТКОВСКИ, Костадинка ФИЛИПОВА*
КРАТОК ПРЕГЛЕД ОД АРХЕОЛОШКИТЕ
ИСТРАЖУВАЊА ВО 2017 И 2020 ГОДИНА НА
ЛОКАЛИТЕТОТ ГРАДОТ, СЕЛО ГОРНИ ДИСАН,
НЕГОТИНО
[139]
- Robert PETKOVSKI, Kostadinka FILIPOVA*
BRIEF REVIEW OF THE ARCHAEOLOGICAL
EXCAVATIONS FROM 2017 AND 2020 AT THE SITE
GRADOT (THE TOWN), VILLAGE OF GORNI DISAN,
NEGOTINO
[146]
- Перо СИНАДИНОВСКИ*
НАСЕЛБИТЕ И НАСЕЛБИНСКИОТ СИСТЕМ ВО
МАКЕДОНИЈА
[147]
- Pero SINADINOVSKI*
SETTLEMENTS AND SETTLEMENT SYSTEMS
ON THE TERRITORY OF MACEDONIA
[164]
- Стевче ТОДОРОВСКИ*
СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ
[165]
- Stevče TODOROVSKI*
STUDY FOR A CASE
[176]
- Драган ЃАЛЕВСКИ*
ВИЗАНТИСКАТА ДИПЛОМАТИЈА ВО ДЕЛАТА
„ОГЛЕДАЛО ЗА ВЛАДЕТЕЛИТЕ“
(СРЕДИНА НА IX ПОЧЕТОК НА XI ВЕК)
[177]
- Dragan ĐALEVSKI*
BYZANTINE DIPLOMACY IN THE WORKS “MIRROR
FOR PRINCES”
(MIDDLE OF IX BEGINNING OF XI CENTURY)
[184]
- Калина АТАНАСОВА*
СВЕТОСЛАВОВИЈА ИЗБОРНИК ОД 1073 Г. КАТО ИЗВОР
НА ИНФОРМАЦИЈА ЗА РАННОСРЕДНОВЕКОВНИЈА
БЪЛГАРСКИ СВЕТСКИ КОСТЈОМ
[185]
- Kalina ATANASOVA*
SVETOSLAV'S FLORILEGIUM OF 1073 AS A SOURCE OF
INFORMATION ABOUT EARLY-MEDIEVAL BULGARIAN
SECULAR COSTUME
[198]
- Јована САВЕВСКА*
НЕКОЛКУ ПРИМЕРИ НА ЛИКОВНА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА
НА СРЕДНОВЕКОВНИ ОБЕТКИ, НАУШНИЦИ ВО
ФРЕСКОЖИВОПИСИТЕ ОД XII-XIV ВЕК
[199]
- Jovana SAVEVSKA*
SEVERAL EXAMPLES OF ARTISTIC INTERPRETATION OF
MEDIEVAL EARRING, BAND- EARRINGS ON THE FRESCO
PAINTINGS FROM THE 12TH TO THE 14TH CENTURIES
[206]
- Александар ГУЛЕВСКИ*
МИХАИЛ ГЛИКА, НЕОФИТ ЗАТВОРНИК И
СИГНАТУРАТА О МЕЛНСМОС ВО ЦРКВАТА
СВ. НИКОЛА ВО МАНАСТИР
[207]
- Aleksandar GULEVSKI*
MICHAEL GLYKAS, NEOPHYTE THE RECLUSE AND
THE SIGNATURE OF MELNSMOS IN CHURCH ST.
NICOLAS AT MANASTIR
[218]
- Анђела ГАВРИЛОВИЌ*
КУЛТ И ИКОНОГРАФИЈА
СВЕТОГ ГРИГОРИЈА НИСКОГ
У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА 1459–1800
[219]
- Andela GAVRILOVIĆ*
CULT AND ICONOGRAPHY OF SAINT GREGORY
OF NYSSA IN SERBIAN LANDS
1459–1800
[232]
- Elizabeta DIMITROVA*
“BEAUTY AND NO BEAST”
Social and Cultural Perspectives of Beauty in
Byzantine Painting
[233]
- Елизабета ДИМИТРОВА*
“УБАВИЦАТА БЕЗ СБЕРОТ”
Социјални и културни аспекти на убавината во
византиското сликарство
[246]
- Јасна ГРУЈОСКА-КУНЕСКА,
Вероника ШЕНДОВА, Билјана ПЕЈОВА*
ОЦЕНА НА СОСТОЈБАТА НА ЦРКВАТА СВ. НИКИТА,
БАЊАНИ СО ПРИМЕНА НА НЕ-ДЕСТРУКТИВНИ МЕТОДИ
[247]
- Jasna GRUJOSKA-KUNESKA,
Veronika ŠENDOVA, Biljana PEJOVA*
ASSESSMENT OF THE STATE OF ST. NIKITA CHURCH,
BANJANI USING NON-DESTRUCTIVE TECHNIQUES
[260]

- Дарко НИКОЛОВСКИ*
ПРИЛОГ КОН САКРАЛНОТО НАСЛЕДСТВО
ОД ПОСТВИЗАНТИСКИОТ ПЕРИОД
ВО ОПШТИНА ГРАДСКО
[261]
- Darko NIKOLOVSKI*
CONTRIBUTION TOWARD THE SACRAL HERITAGE
FROM THE POST BYZANTINE PERIOD
IN THE MUNICIPLITY OF GRADSKO
[278]
- Konstantinos M. VAPHEIADES*
ICONS OF THE ATHONITE MONK METROPHANES OF
CHIOS (2ND HALF OF 18TH CENT.) AT THE MONASTERY
OF KORBOVO
[279]
- Κωνσταντίνος Μ. ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ*
ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΘΩΝΙΤΗ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΗΤΡΟΦΑΝΗ
ΤΟΥ ΧΙΟΥ (Β΄ ΜΙΣΟ 18^{ΟΥ} ΑΙ.)
ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΚΟΡΜΠΟΒΟΥ
[290]
- Славчо КОВИЛОСКИ*
ЦРКВАТА СВЕТИ ЃОРЃИ ВО СЕЛО НОВОСЕЛАНИ,
ПРИЛЕПСКО
[291]
- Slavcho KOVILOSKI*
THE CHURCH OF ST. GEORGE IN THE VILLAGE OF
NOVOSELANI, PRILEP
[298]
- Јулијана МАРКОВИЋ*
ДЕЛАТНОСТ ВЕЛЕШКИХ ЗОГРАФСКИХ
РАДИОНИЦА НА ПРОСТОРУ НИШКЕ ЕПАРХИЈЕ У
ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА
[299]
- Julijana MARKOVIĆ*
THE ACTIVITY OF THE ZOGRAPHIC WORKSHOPS
FROM VELES IN THE DIOCESE OF NIŠ IN THE
FIRST HALF OF THE XIX CENTURY
[310]
- Снежка ЛАКАЛИСКА*
ИКОНИ ОД ЗОГРАФОТ НИКОЛА МИХАЈЛОВ
НА ИКОНОСТАСОТ ВО ЦРКВАТА ПРОРОК
СВ. ИЛИЈА С.МИТРАШИНЦИ, БЕРОВСКО
[311]
- Sneška LAKALISKA*
ICONS FROM THE PAINTER NIKOLA MIHAJLOV ON THE
ICONSTASIS OF THE CHURCH OF THE PROPHET ST.
ELIJAH IN THE VILLAGE MITRAŠANCI, NEAR BEROVO
[320]
- A. J. POPOVSKA, L. B. ILJOVSKI, L. N. KEKENOVSKA*
WOOD CARVING, ICON PAINTING, AND METAL
ADORNMENTS IN THE CHURCH ST.SAVIOR [SV.
SPAS] IN SKOPJE AS A UNITED CONSERVATION
COMMISSION
[321]
- A. ПОПОВСКА. Љ.ИЉОСКИ, Л.КЕКЕНОВСКА*
ДРВЕНАТА РЕЗБА, ИКОНОПИСАНИТЕ ТВОРБИ И
МЕТАЛНИТЕ УКРАСИ ВО ЦРКВАТА СВ.СПАС ВО
СКОПЈЕ КАКО ОБЕДИНЕТА КОНЗЕРВАТОРСКА
ЗАЛОЖБА
[342]
- Екатерина НАМИЧЕВА ТОДОРОВСКА, Петар НАМИЧЕВ*
ТРАДИЦИОНАЛНОТО ЖИВЕАЛИШТЕ ВО
ЛЕСНОВО, ЗЛЕТОВО
[343]
- Ekaterina NAMIČEVA TODOROVSKA, Petar NAMIČEV*
THE TRADITIONAL DWELINGS AT LESNOVO,
ZLETOVO
[364]
- Небојша С. ГАЦИЋ*
ТРАКТАТ О РУРАЛНОЈ АРХИТЕКТУРИ
ВЕЛИКЕ ХОЧЕ
[365]
- Nebojša S. GADŽIĆ*
TRACTARE ON THE RURAL ARCHITECTURE OF THE
GREAT HOČA
[374]
- Зоран ГЕОРГИЕВ*
„ГЕОГЛИФОТ“ КАНДА (ШАРКОВ РИД)
НИЗ ПРИЗМА НА МАТЕРИЈАЛНИТЕ НАОДИ И
ИСТОРИСКИТЕ НАСТАНИ
[375]
- Zoran GEORGIEV*
THE „KANDA GEOGLYPH” IN OVCHE POLE
THROUGH A PRISM OF THE MATERIAL FINDINGS
AND HISTORICAL EVENTS
[392]
- Јовица Гроздановски*
A Lexicon of Greek Personal Names. Volume V.C: Inland Asia Minor.
Edited by J.-S. Balzat, R. W. V. Catling, É. Chiricat, and T. Corsten.
Oxford: Oxford University Press, 2018.
[393] **[396]**

Јовица Гроздановски

Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Χώτζη Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών. Τόμοι Α' (1747-1808), Β' (1809-1817), Γ' (1818-1821). Έκδοση-Σχολιασμός-Ευρετήρια: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, με τη συνεργασία των: Δημήτρη Δημητρόπουλου και Παναγιώτη Μιχαηλάρη. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, 2007.

Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Χώτζη Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών. Τόμος Δ' (Εισαγωγή-Ευρετήρια-Γλωσσάρι). Έκδοση-Σχολιασμός-Ευρετήρια: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, με τη συνεργασία των: Δημήτρη Δημητρόπουλου και Παναγιώτη Μιχαηλάρη. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, 2009.

Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Ι. Χώτζη Γενικών Αρχείων του Κράτους και Μουσείου Μπενάκη. Τόμος Ε' (1792-1820). Έκδοση-Σχολιασμός-Ευρετήρια: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, με τη συνεργασία των: Δημήτρη Δημητρόπουλου, Παναγιώτη Μιχαηλάρη. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών – Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, 2018.

[397] [400]

Јовица Гроздановски

Corpus des inscriptions grecques d'Illyrie méridionale et d'Épire 4
(sous la direction de Pierre Cabanes).

Inscriptions de la Molossie (par Pierre Cabanes, avec le concours de Miltiade Hatzopoulos).
Études Épigraphiques 2. École française d'Athènes, 2020.

[401] [408]

Јовица Гроздановски

Xhufi, Pëllumb. Arbërit e Jonit. Vlora, Delvina e Janina në shekujt XV-XVII.
Botim i dytë, i plotësuar. Tiranë: Onufri, 2017.

[409] [416]

Јовица Гроздановски

Ransmayr, Anna. Untertanen des Sultans oder des Kaisers. Struktur und Organisationsformen der beiden Wiener griechischen Gemeinden von den Anfängen im 18. Jahrhundert bis 1918. Wien: V&R unipress GmbH, 2018..

[417] [422]



Овој број на списанието
PATRIMONIUM. MK

Во чест на
ЛИДИЈА КУМБАРАЦИ БОГОЕВИЌ
(1929-2022)

Лидија Кумбараџи Богоевиќ (1929-2022)

IN MEMORIAM

Со Лидија Кумбараџи Богоевиќ, историчар на уметноста, посебно посветена на уметноста од времето на Османлиското владеење, ме врзуваат многу спомени од самиот почеток на мојот професионален пат во кој таа и нејзиниот сопруг Драгољуб Богоевиќ, исто така историчар на уметност, ми даваа силна поддршка. Покрај во меѓувреме воспоставените приватни врски, постојаните комуникации со Лидија се до нејзината смрт во најголем дел беа посветени на разговори поврзани со значењето на градителските дела од исламската уметност на ова тло и пошироко, при што споделувањето со нејзиното лично богато искуство како истражувач и активен учесник во заштитата на ова културно наследство ми беа од голема полза во одредени мои професионални ангажмани.

По краткото учителствување во основното училиште Гоце Делчев во Скопје (1954-1957) како професор по историја, кустос во Народниот музеј на град Скопје, денес – Музеј на Град Скопје (1957-1963), нејзиниот професионален пат е целосно посветен на заштитата на османлиските споменици, вработувајќи се во Заводот за заштита на спомениците на културата на општина Кале, подоцна - Завод за заштита на спомениците на културата на град Скопје (1963-1975), и накратко во Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата – Скопје (1975-1976). Од 1976 година до нејзиното пензионирање (1990) таа беше целосно посветена на истражување, документирање и на конзерваторски проекти за Османлиските споменици на територијата на град Скопје во денешниот Конзерваторски центар –

Скопје, како кустос советник за средновековните исламски споменици. Таа долгогодишна работа беше крунисана со нејзиното капитално дело - публикацијата *Османлиски споменици во Скопје* (1998). Проширеното издание на оваа публикација (2014), преведено и на турски јазик за што доби Благодарница од турската држава (2018 г.) Книгата беше промовирана и пред домашната јавност во МАНУ (2018г.) како значаен придонес во истражувачката дејност на македонската култура и уметност.

Учествувала на скоро сите конгреси на југословенските историчари на уметност кои периодично се одржуваа во поранешната СФРЈ со трудови кои даваа светлина на одредени сегменти на градителското наследство од Османлискиот период во Скопје, една од метрополите на Румелиската област во времето на османлиското владеење и воедно една од најбогатите ризници на исламската цивилизација во урбаните простори на Балканот. Нејзини трудови се објавувани во некогаш престижните списанија во Р. Македонија од Архелоскиот музеј, Институтот за национална историја, Музејот на град Скопје, Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата и др.

Неслучајно нејзиниот најзначаен придонес во областа беше непосредно поврзан

со возобновувањето на оштетените османлиски споменици за време на Скопскиот земјотрес (1963) кога како единствен специјалист во заштитната дејност во нашата држава во оваа област, заедно со колеги историчари и архитекти учествуваше во скоро сите проекти, со посебен акцент на оние кои се однесуваа на објектите во Старата скопска чаршија. Непостоеше скоро ниту една средба со најголемите донатори на возобновувањето на османлиските споменици на Скопје – турските фирми потпомогнати од самата турска држава, кога Лидија Кумбараџи Боевиќ не беше повикувана и консултирана се до последните години од нејзиниот живот. Нејзиното перфектно познавање на турскиот јазик, имајќи предвид дека потекнува од едно од најугледните беговски семејства во Скопје, и даде додатна привилегија да ја пренесе суштината и значењето на традиционалниот исламски систем на живеење во нејзиниот професионален однос кон градителската оставина на тој вредносен систем.

Голема благодарност до Лидија за нејзиниот порив до последни дни да се навраќа на нашето културно наследство од една област која што е наша цивилизациска придобивка и мој личен пиетет кон нејзината постојана спремност за неговата афирмација и заштита.

*д-р. Јулија Тричковска,
историчар на уметност*